ROLUL TRADUCERII LA PRIMA VEDERE ÎN FORMAREA INTERPREȚILOR DE CONFERINȚĂ

Georgiana Lungu Badea
(Universitatea de Vest Timişoara)

I. Introducere: Interpretologia şi obiectul ei de studiu, interpretarea de conferință

Interpretarea este definită drept transferul interlingvistic realizat pe cale orală. Cunoaşte mai multe modalități de realizare, aşa cum spuneam şi în articolul din numărul anterior al „Uniterm". Datorită înaltului săi nivel formal şi conceptual, teoreticienii deosebesc interpretarea de conferință (simultană, consecutivă, prin şoptire) de celelalte tipuri de interpretare existente în limbă (ad-hoc, de afaceri, comunitară)[1].

Interpretarea de conferință a devenit obiectul de studiu al *interpretologiei*, ştiința care se ocupă cu studiul interpretării în raport cu traducerea, ca formă particulară de comunicare verbală, precum şi în funcție de efectele sociologice şi culturale pe care le produce în viața cotidiană. La fel ca în traductologie, în cercetările dedicate interpretării se înregistrează două tipuri majore de discurs: cele ale interpreților cercetători (Gile, 1995, p. 20) şi cele ale teoreticienilor care au alte formări de bază decât interpretarea, adică sociolingvişti, psiholingvişti, lingvişti, neurolingvişti etc.

Cercetarea în domeniul interpretării acoperă toate aspectele menționate în traductologie: normativ (Jean Herbert, *Manuel de l'interprète*, 1952, Jean-Feançois Rozan, *La prise de notes en interprétation consécutive*, 1959, Henri van Hoof, *Théorie et pratique de l'interprétation*, 1962), descriptiv şi cognitiv (Danica Seleskovitch, *L'interprète dans les conférences internationales,* 1968), experimental (psihologic şi psiholingvistic totodată) şi funcțional (Seleskovitch, 1968, Frieda Goldman-Eisler, *Psycholinguistics : Experiments in spontaneous speech*, London, Academic Press, 1968).

II. Traducerea la prima vedere (TPV)

Proces de „extragere" a sensului şi de reformulare orală într-o limbă țintă (LȚ) a unui text scris într-o limbă sursă (LS), traducerea la prima vedere trebuie să țină cont, ca orice traducere de altfel, de dificultățile caracteristice transpoziției[2]. Restituirea unui mesaj dat în LS nu este realizabilă cu ajutorul instrumentelor lingvistice folosite de orator în LS. Prin urmare, interpretul este constrâns să folosească obişnuințele lingvistice specifice LȚ şi să ocolească, în acest fel, redarea

---

[1] *Vezi* Gile, 1995, p. 11-14.

[2] Folosim termenul *transpoziție* (nu *transpunere*, aflat în relație de sinonimie cu *versiune*, *traducere*, *tălmăcire*) în sensul menționat în dicționarul *Petit Robert*, (3) „ le fait de transposer, de faire passer dans un autre domaine", înțelegând prin domeniu un alt sistem lingvistic, dar acest termen va apărea mai târziu şi cu sensul curent de „équivalence par changement de catégorie grammaticale ", (*cf.* Delisle, *Traduction raisonnée*, 1993, p. 48). V. şi Chuquet, Paillard, 1989, Gile, 1995, p. 76-77, Lungu Badea, 2003, p. 117.

prin calcuri lexicale, sintactice, frazeologice, echivalențe formale, lingvistice, corespondențe lexicale etc., aşadar pernicioase atunci când nu sunt dictate de natura LȚ.

a. Caracteristici

TPV, ca şi interpretarea, ține de sistemul pragmatic[3], obiectivul ei fiind restituirea sensului conceput ca temei al comunicării. Textele pragmatice sunt caracterizate prin folosirea prioritară a limbajului denotativ, în defavoarea celui conotativ, caracteristic mai ales textelor artistice[4] ori marcate afectiv, emoțional[5]. Finalitatea traducerii acestor texte constă în comunicarea unui mesaj. Traducerea lor orală pretinde din partea traducătorului/interpretului o preocupare clară pentru fidelitate, strâns îmbinată cu eficacitatea reformulării. Este necesar ca mesajul să fie clar, iar discursul-țintă să respecte regulile de exprimare ale LȚ.

Credem că TPV reprezintă o etapă fundamentală necesară şi premergătoare inițierii în interpretare[6] şi, prin urmare, îmbinarea pregătirii traducerii orale a unui text scris cu inițierea în interpretare este indispensabilă.

Care sunt dificultățile comune celor două activități ? Cum s-ar putea sistematiza predarea traducerii la prima vedere şi a interpretării ? Care ar fi criteriile de apreciere a dificultății textelor destinate traducerii orale, a discursurilor de interpretat pentru o anumită categorie de traducători-interpreți în formare ? Vom încerca să răspundem printr-o punere în situație de lucru a interpreților în formare. Propunem în cele ce urmează câteva exerciții de pregătire a studenților pentru reformularea fidelă a gândirii şi expresiei unui orator şi, implicit, pentru organizarea rapidă şi clară a mesajului de restituit.

Interpretul şi traducătorul de texte pragmatice sunt specialişti în comunicarea orală şi scrisă. În traducerea la prima vedere, interpretul-traducător asociază competențelor lingvistice, tematice şi terminologice două competențe diferite: de recunoaştere şi de oralizare a trăsăturilor unui discurs/text destinat lecturii şi nu receptării orale. Aşadar, reexprimarea nu se va întemeia pe cerințele tehnicilor de redactare caracteristice LȚ şi echivalente LS, ci pe tehnicile de organizare şi exprimare a unui discurs oral în LȚ. Interpretul şi traducătorul sunt tehnicieni ai limbajului, ai reformulării. Deoarece operația interpretativă nu este reductibilă la confruntarea sistemelor lingvistice în relație de traducere/interpretare, pe lângă competențele amintite, profilul interpretului este completat de un spirit viu, de abilitate şi de spontaneitate lingvistică, calități care îi permit să depăşească minimul efort de reproducere prin corespondențe lexicale ori calcuri frazeologice.

b. Intenția interpretativă şi traductivă

Inițierea în interpretare are ca obiectiv fundamental dezvoltarea abilității interpretative, adică a competenței de interpretare, prin exerciții de traducere la prima vedere şi de interpretare, dar şi prin reflectare asupra problemelor specifice

---

[3] Utilizăm termenul *pragmatic* cu sensul de « qui est susceptible d'applications pratiques, qui concerne la vie courante » (cf. *Petit Robert*). A nu se confunda cu accepțiile lingvistică şi pragmatică ale termenului.

[4] *Cf.* Jean Delisle, *L'analyse du discours…*, p. 22-25 şi 31.

[5] *Cf.* Jean Delisle, *L'analyse du discours…*, p. 22-25 şi 31.

[6] Semnalăm existența unor puncte de vedere divergente în legătură cu momentul predării TPV. Argumente plauzibile găsim şi de-o parte şi de alta. În unele şcoli de interpretare (ISIT Paris, de exemplu), aceasta este predată în faza premergătoare formării propriu-zise a interpreților, în altele, (ESIT Paris, de pildă), este considerată o variantă de interpretare simultană (IS) cu text şi este abordată în faza finală a pregătirii interpreților.

celor două activități şi prin şi analizarea lor. Alăturarea principiilor generale definitorii ale celor două activități permite relevarea particularităților şi a similitudinilor lor.

Adesea neputincios în fața unui fragment de discurs căruia deşi îi percepe sensul, studentul nu reuşeşte să interpreteze pentru că se confruntă cu dificultăți în alegerea cuvintelor şi structurilor corespunzătoare LȚ, registrului, domeniului etc., ceea ce dăunează spontaneității enunțării. Enunțarea nu se realizează simultan cu înțelegerea. De fapt, nu este niciodată altfel decât cvasi simultană, chiar dacă textul (*scripta*) *manent*. Oricât de infim, un decalaj tot există între înțelegerea unui enunț formulat într-o limbă A şi reformularea lui în altă limbă decât limba în care a fost recepționat şi, deci, înțeles. Noțiuni, imagini, analogii, soluții pertinente posibile, toate contribuie la creşterea gradului de complexitatea al activității de interpretare/traducere. Complexitatea derivă, în egală măsură, din impasul lingvistic şi din dificultatea comunicării profesionale.

Câte discursuri, atâtea interpretări. Discursuri diferite (subiect, domeniu, gen, cadru) solicită competențe interpretative diferite şi cunoştințe de specialitate (tehnice, ştiințifice, medicale etc.) sau generale. Oricare ar fi însă situația de comunicare, interpretul trebuie să ia în calcul originea, natura şi destinatarul discursului sursă (DS), dar şi să dovedească o aptitudine superioară în alegerea formelor lingvistice proprii oralității LȚ şi în organizarea interpretării în conformitate cu normele exprimării orale în LȚ.

Inițierea în interpretare şi pregătirea interpretării, adică cercetarea tematico-terminologică, nu înseamnă asimilare de cunoştințe enciclopedice. Documentarea este o etapă a pre-interpretării indispensabilă dobândirii cunoştințelor tehnice (ştiințifice etc.) şi pragmatice care garantează o interpretare performantă. De aceea cursurile şi seminariile de interpretare sunt corelate cu cele de cultură şi civilizație, analiza discursului, tehnicile de exprimare scrisă şi orală, studiul frazeologiei domeniilor de specialitate din LS şi LȚ. Discursurile de specialitate (tehnice, ştiințifice etc.) nu sunt mai sofisticate din punct de vedere lingvistic, deci nu competența lingvistică este pusă la încercare, ci competența de documentare, aceea care asigură decuparea şi transpunerea corectă a conținutului de specialitate. Să nu înțelegem însă că interpretarea sau traducerea la prima vedere sunt reductibile la cunoaşterea vocabularului tehnic, al terminologiei ori frazeologiei specifice unui domeniu.

Pentru a interpreta este imperioasă pregătirea prin disociere a dificultăților determinate de cunoştințe prealabile, a folosirii limbajului şi a interpretării propriu-zise. Obiectivul cursurilor de interpretare nu este de a umple lacunele de cultură generală (oarecum, dar la alt nivel, este obiectivul cursului de cultură şi civilizație care preia astfel sarcinile învățământului preuniversitar) sau cultură de specialitate (această sarcină revine terminologiei, unde se învață tehnicile de documentare şi de creare a glosarelor, şi limbajelor de specialitate). Seminarul de interpretare dezvoltă competența interpretativă exploatând, în acest sens, competența lingvistică şi cunoştințele terminologice şi culturale dobândite deja.

c. „Materie primă” pentru IS şi TPV

Interpretarea, transferul interlingual realizat oral pornind de la discursuri orale sau de la texte scrise (interpretarea simultană cu text sau TPV), se supune regulilor comunicării orale, reguli distincte de cele ale redactării scrise. IS cu text ori TPV au ca scop realizarea unui text pronunțabil, comprehensibil şi apropiat de autenticitatea unui discurs oral. Interpretarea şi traducerea se desfăşoară în condiții diferite.

Interpretarea unui discurs oral se realizează în ritmul şi la viteza gândirii spontane. Prin urmare, uneori, apar enunțuri stângace ori soluții criticabile. Totuşi, sensul discursului este — trebuie să fie — clar şi uşor de receptat de auditor, fiindcă se integrează într-un context situațional şi cognitiv. Gesturile, intonația, mimica oratorului îl pot ajuta pe interpret să reformuleze mesajul în LȚ. Interpretarea este, deci, o comunicare pluridirecțională şi depinde de emițător (orator), de receptor (publicul auditor, destinatarul discursului), dar şi de impactul empatic dintre aceştia.

Discursurile oratorilor (= DS) sunt pregnant denotative şi univoce, întrucât obiectivul primordial către care tind este de a comunica o informație, prin raportare la o realitate obiectivată. În absența intenției de plurivoc ori de echivoc, subiectivitatea se limitează doar la particularități lingvistice inofensive (preferința pentru o structură gramaticală, moda lingvistică etc.) şi se poate vorbi despre un orizont de aşteptare comun oratorilor, auditorilor şi interpreților.

Interpretul şi traducătorul nu transmit niciodată ceea ce gândesc ei. Nu emit idei proprii şi nici nu sunt autorizați a prezenta într-un mod tendențios ori subiectiv gândirea altcuiva, a oratorului sau autorului. Li se impune, prin specificul profesiei, să o asimileze şi să o restituie, fără să aducă prejudicii sensului, respectând concomitent constrângerile de formă şi de conținut.

Limitele IS şi TPV sunt obiective şi subiective. Unele pot fi atribuite condițiilor de desfăşurare a activității, altele oboselii interpretului. Efectele sunt similare: stângăcii şi greşeli formale şi de conținut. Daniel Gile identifică[7] două categorii de deficiențe în interpretare. Primele — degradarea calității vocii, a calității prozodice şi lingvistice — afectează forma şi determină alegeri traductive eronate, constatate la diferite niveluri, prejudiciază conținutul, reduc claritatea, transparența enunțării, intensifică interferențele lingvistice. Ultimele — omisiunea nejustificată a unor elemente informaționale din DS, adaosurile[8] informaționale, tot nejustificate, deformarea şi alterarea informației — conduc la diminuarea coerenței DS şi, respectiv, a DȚ, ca urmare a incapacității temporare a interpretului de a reda conținutul DS, ceea ce diminuează impactul DȚ asupra publicului țintă. Omisiunile strategice — necondamnabile pentru că nu dăunează interpretării — sunt practicate de interpreți pentru a gestiona enunțarea DȚ. Interpreții se antrenează pentru limita numărul de greşeli subiective. Combinate cu cele determinate de rațiuni obiective, adică de factori ambientali, de cadrul de organizare impropriu, de o aparatură electronică slab performantă ori de un DS care prezintă anomalii de organizare a informației, de structurare a mesajului, dar şi de particularități de expresie şi de articulare specifice dicției oratorului, aceste greşeli pot fi dezastruoase în ansamblul interpretării. Frecvența îndepărtării de norma de acceptabilitate creşte de la traducerea la prima vedere la interpretarea consecutivă (cu luare de notițe) şi, apoi, la interpretarea simultană.

d. Dificultăți progresive TPV

Înaintea oricărui exercițiu de TPV, fără pregătire prealabilă a textului, este necesară o perioadă de acomodare a studenților cu natura activității prin exerciții de reformulare, ceea ce constituie prima etapă de pregătire. Pentru început, reformulările, rezumative sau amplificate, se efectuează pornind de la texte

---

[7] *V.* Daniel Gile, *Regards sur la recherche*…, p. 81-118

[8] Cf. Jean Delisle, *La traduction raisonnée*, p. 19, *ajout* « faute de traduction consistant à introduire de façon non justifiée dans le TA des éléments d'information superflus ou des effets stylistiques absents du TD ».

redactate în limba maternă, astfel încât să se dezvolte automatismele necesare TPV şi ulterior IS: adică lectură rapidă[9], pentru a obține un avans față de reformularea efectivă şi a putea identifica eventualele dificultăți de restructurare ori percepere a sensului, deci implicit de a evita alunecările de sens. Mai târziu, aceste automatisme vor permite evitarea greşelilor de traducere, grație decalajului dintre cele două activități: lectură-înțelegere şi reformulare. Exercițiile de reexprimare în limba maternă evidențiază subiectivitatea exprimării, indirect a traducerii, şi îi face conştienți pe studenți de existența multiplelor posibilități de exprimare în LȚ a unui DS dat în LS.

A doua etapă de pregătire a TPV constă în exerciții de reformulare în LS pentru a ajuta, astfel, interpretul să evite calcurile, corespondențele lexicale alese uneori din cauza asemănărilor formale dintre limbile înrudite, a analogiilor false, structurile gramaticale neinspirate şi, mai ales, traducerea termen cu termen, ori cuvânt cu cuvânt, atât de nocivă înțelegerii.

După câteva ore de reformulare în LȚ şi LS, studenții vor putea aborda TPV. Etapa de pre-interpretare are un rol determinant în asigurarea calității transferului informațional. Pe lângă o lectură prealabilă, absolut indispensabilă, este necesară şi o documentare tematică şi terminologică. Chiar dacă uneori se creează impresia că spațiul destinat dezbaterilor tematice şi terminologice pare să confişte obiectivul primordial, ele sunt esențiale pentru a asigura dobândirea calităților necesare unui bun interpret. Temele TPV şi de dezbatere sunt stabilite de la început, în funcție de actualitățile contextului socio-cultural şi politic. În acest fel, studenții pot pregăti, din timp, cercetarea tematică şi documentară.

III. Paralelă între TPV şi IS

Am abordat şi cu alte ocazii numărul mare de asemănări existente între traducere şi interpretare. Vom insista aici asupra celor care caracterizează raportul TPV-IS. Aşa cum a reieşit din cele de mai sus, progresia dificultăților specifice TPV justifică folosirea acestei activități ca etapă premergătoare în formarea interpreților. Se asigură, astfel, trecerea de la reflecția relativ îndelungată, mai puțin constrângătoare temporal, a traducerii unui text scris care nu se „evaporă" ca discursul unui orator, la reflecția şi reformularea cvasi-spontane, adică la interpretarea simultană concretă. Dacă în primul caz, interpretul trebuie să convertească un discurs scris (= TS) într-unul oral (deosebirea esențială dintre TPV şi IS, de altfel), în cel de-al doilea, trebuie să redea un discurs oral (= DS) în ritmul de enunțare al oratorului. În ambele cazuri, interpretul dispune de extrem de puțin timp: câteva fracțiuni de secundă în IS, ceva mai mult în TPV. Dacă în TPV, interpretul îşi ajustează ritmul de restituire a TS după ritmul său natural de exprimare, în IS, interpretul se adaptează ritmului oratorului: nu îl devansează (chiar dacă anticipează sensul), nici nu rămâne prea mult în urma oratorului. În ambele situații riscurile sunt similare: entropii informaționale.

---

[9] Lectura anticipată va fi pregătită de sintezele de lectură, lecturi extrem de rapide efectuate pentru a surprinde structura logică a textului: idei principale, idei secundare, raporturi de cauzalitate etc. Acest tip de lectură, recomandat a se practica înaintea TPV, este cea mai buna metodă de evitare a alunecărilor de sens (sensuri false, contrasensuri, nonsensuri). Un alt exercițiu, care va facilita anticiparea şi controlul anticipării în raport cu restituirea sensului, este lectura analitică, pregătită de studenți cu rigurozitatea, astfel încât nici un detaliu textual să nu fie omis. Lectura analitică va facilita, apoi, traducerea la prima vedere.

În IS[8], interpretul nu are o viziune clară corespunzătoare înlănțuirii ideilor, articulării discursului, de aceea, uneori, începe restituirea unei idei înainte de a o fi sesizat în totalitate. În TPV, interpretul foloseşte TS şi lectura anticipată pentru a recepta sensul global şi abia după aceea redă sensul în LȚ. Cu toate acestea, în TPV, nu sunt admise sincopele, ritmul trebuie să fie fluent, fără pauze care să trădeze căutarea unor soluții de traducere, ezitarea sau ratarea înțelegerii. Decalajul dintre cele două activități, lectură-înțelegere şi restituire, trebuie să fie suficient de mare pentru a asigura coerența DȚ. Remarcam mai sus că interpretul trebuie să realizeze fuziunea dintre înțelegerea şi deverbalizarea mesajului, pentru a crea impresia de cvasi-simultaneitate a reverbalizării (= reformulare, restituire). Atenția interpretului este împărțită în IS între faza de ascultare şi analiză şi faza de redare în LȚ a segmentului discursiv analizat; în TPV, trebuie să îşi dozeze eforturile între faza de lectură-înțelegere-deverbalizare şi faza de restituire.

Factorul distinctiv major dintre TPV şi IS este presiunea timpului. Timpul comprimă în IS activitățile de analiză şi producere a DȚ, impune simultaneitatea derulării lor, sporind riscul pierderilor informaționale. În TPV, presiune este estompată oarecum de posibilitatea interpretului de a impune ritmul de restituire în LȚ, grație folosirii tehnicii de lectură anticipată care garantează crearea unui decalaj între fazele transferului interlingual şi diminuează entropiile.

Operației de ascultare-analiză din IS, care înglobează acțiunile mentale produse între receptarea DS şi momentul în care interpretul atribuie un sens segmentului de DS tratat, îi corespunde în TPV operația de lectură-analiză a TS. Diferența este notabilă. În timpul derulării primei operații, rolul memoriei de scurtă durată este adesea esențial, altfel DS se „volatilizează". În timpul celei de-a doua activități, ponderea memoriei este mai scăzută. Întrucât TS nu este volatil, nu dispare fără altă urmă decât cea lăsată în memorie ca DS, acesta rămâne sub ochii interpretului: un reper şi un suport concrete. Memoria este mai puțin solicitată şi, prin urmare, atenția este mai bine distribuită între operațiile specifice TPV. Etapa producerii discursului în LȚ cuprinde ansamblul operațiilor specifice transmiterii orale, indiferent de limba în care s-ar realiza comunicarea.

IV. Dificultățile restituirii sensului în TPV şi IS

Asemănările dintre TPV şi IS nu sunt date doar de etapele specifice proceselor, ci şi de similitudinile dintre dificultățile caracteristice celor două operații traductiv-interpretative. (Re-)Producerea sensului este mai mult decât o operație automată. Pauzele, ezitările, reluările proprii adesea şi DS, nu doar DȚ, atestă inconvenientele restituirii unui sens. Uneori, greutatea redării unui DS în LȚ decurge din inferioritatea cunoştințelor tematice şi terminologice ale interpretului în raport cu oratorul/autorul (= redactorul TS de interpretat). Impedimentul se regăseşte în reorganizarea precară a DȚ. Conştient că trebuie să reziste legii minimului efort, adică interferențelor lingvistice, interpretul, atât în IS cât şi în TPV, alocă un timp tratării TS ori DS, tocmai pentru a evita tentația producerii economice, dar adesea absurde, a unui mesaj, prin „împrumutarea" fără noimă a structurii LS în DȚ. Interpretul trebui să evite calcul sintactic[10] după DS sau TS, chiar dacă are impresia că, cedând acestuia, are de luat mai puține decizii interpretative. Generalizarea

[10] Calcul nu trebuie confundat cu traducerea-rețetă, el reprezintă un mijloc de îmbogățire a limbii (*v.* Theodor Hristea, *Calcul lingvistic ca procedeu de îmbogățire a vocabularului* în *Sinteze de limba română*, p. 100-121 şi Jean Delisle, *Traduction raisonnée*, p. 22), dar poate fi o greşeală de traducere.

calculului sintactic conduce inevitabil la producerea unui DȚ artificial, greu comprehensibil în LȚ. Aceste consecințe nu îl recomandă ca pe o procedeu aplicabil în interpretare.

Memoria îndeplineşte o sarcină importantă în IS şi în TPV: stochează informații. În IS, stocarea se realizează în funcție de orator, de ritmul vorbirii lui; în TPV, este dependentă de viteza de lectură mentală a interpretului şi de decalajul instaurat între etapa de lectură-analiză şi cea de restituire a sensului. Aşadar, capacitatea totală de a trata un enunț scris/oral a interpretului depinde de exigențele fiecărui tip de operație, dar şi de şi de natura specifică a fiecărui segment discursiv analizat.

Dintre factorii problematici în IS, să reținem accentul oratorului, accent care îi poate fi necunoscut interpretului, structuri lingvistice neobişnuite sau gramaticale incorecte, densitatea mare a numelor proprii şi a cifrelor, reorganizare lor sintactică în LȚ[11] (în cazul siglelor internaționale, de exemplu: fr. *Organisation du Traité de l'Atlantique du Nord*, OTAN, şi angl. NATO, *Association Internationales des Interprètes de Conférence,* fr. AIIC şi angl. IAIC). Receptarea sensului este vitală. În funcție de aceasta se face restituirea sensului în LȚ, nu în funcție de numărul de cuvinte memorate sau recunoscute. Căutarea celei mai pertinente expresii se desfăşoară prin analogie sau printr-o analiză justificativă. Sarcina interpretului este şi mai delicată, iar libertatea reexprimării şi mai îngrădită, atunci când termenii dificili, desemnând concepte ori realități extralingvistice necunoscute, aparțin jargonului profesional. În acest context, interpretul este nevoit să se conformeze uzului stabilit în domeniu.

Concluzie

Această compararea a interpretării simultane şi a traducerii la prima vedere subliniază scopul esențial al activităților discutate: garantarea intenției de comunicare. Pentru îndeplinirea sarcinii — redarea ideilor altora în vederea realizării comunicării —, interpretul îmbină talentul lingvistic şi antrenamentul în interpretare. Traducerea la prima vedere reprezintă un prim pas pe lungul drum de formare anevoios, de deprindere a artei interpretării.

Bibliografie

Dancette, Jeanne, Ménard, Nathan, *Modèles empiriques et expérimentaux en traductologie*: *question d'épistémologie* în „Meta", 41/1, mars 1996, Numéro spécial: Le processus de traduction, www.fas.umontreal.ca/LING/Dancette/meta.doc.

Dancette, Jeanne, *Parcours de traduction. Etudes expérimentales du processus de traduction*, Presses Universitaires de Lille, 1998.

Déjean Le Féal, Karla (1993), *Pédagogie raisonnée de la traduction* în „Meta", 38(2), p. 152-197.

Delisle, Jean, *L'analyse du discours comme méthode de traduction*, Presses Universitaires de l'Ottawa, 1980.

Delisle, Jean, *Traduction raisonnée*, Presses Universitaires de l'Ottawa, 1993.

Gile, Daniel, *Regards sur la recherche en interprétation de conférence,* Lille, Presses Universitaires de Lille, 1995.

[11] În cazul siglelor se poate vorbi despre transcodare (traducere de gradul zero). Transcodarea va fi urmată de traducerea vocabulelor desemnate (spre exemplu CFDT, la Confédération Française Démocratique du Travail rămâne CFDT, Confederația Franceză Democratică a Muncii, nu va deveni **CFDM)*. Să reținem totuşi că organizarea sintactică a elementelor care compun siglele este asemănătoare în limbile franceză şi română.

Larose, Robert, *Méthodologie de l'évaluation des traductions,* în „Meta”, XLIII, 2, 1998, www.erudit.org/revue/meta/1998/v43/n2/003410ar.html.
Lederer, Marianne, *La traduction simultanée*, Paris, Minard, 1981.
Roberts, Roda P., *Compétence du nouveau diplômé en traduction. Traduction et qualité de langue,* Actes du colloque, Société des traducteurs du Québec / Conseil de la langue française, Québec, Editeur officiel du Québec, 1984, p. 172-184.
Seleskovitch, Danica, Lederer, Marianne, *Pédagogie raisonnée de l'interprétation*, coll. Traductologie, Paris, Didier Eruditions, 2002, 2e édition.
Vienne, Jean**,** *Vous avez dit compétence traductionnelle ?* în „Meta”, XLIII, 2, 1998, www.erudit.org/revue/meta/1998/v43/n2/003410ar.html.